

STALIŠČA DO DVOJEZIČNOSTI IN NJIHOVA POVEZANOST Z OKOLJEM
TER "-JEZIČNOSTJO"

Marina FURLAN

Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, Koper, SI-6000 Koper Capodistria, Garibaldijeva 18
e-mail: marina.furlan@zrs-kp.si

IZVLEČEK

Avtorica obravnava stališča do dvojezičnosti, ki so jih spomladi 2000 izrazili respondenti iz različnih v raziskavo vključenih okolij. Najprej predstavlja teoretično ozadje merjenja stališč s posebnim poudarkom na stališčih do jezika in dvojezičnosti, nato pa prehaja k obravnavi empirično zbranih podatkov. Statistična obdelava podatkov, ki jih je zbrala z Lestvico stališč do dvojezičnosti, je pokazala, da obstajajo statistično pomembne razlike med instrumentalnimi stališči do dvojezičnosti, ki jih izražajo enojezični in dvojezični respondenti (to ne drži za integrativna stališča), ter da obstajajo razlike med stališči do dvojezičnosti, ki jih izražajo respondenti iz različnih okolij. Dobljeni rezultati kažejo na različnost družbenega položaja dvojezičnosti v posameznih okoljih.

Ključne besede: dvojezičnost, stališča do dvojezičnosti, manjšine, slovenski kulturni prostor

OPINIONI SUL BILINGUISMO E LA LORO CORRELAZIONE CON L'AMBIENTE, NONCHÉ
CON IL "-LINGUISMO"

SINTESI

L'autrice esamina gli atteggiamenti nei confronti del bilinguismo espressi da persone provenienti da ambienti diversi e intervistate nella primavera del 2000. Dapprima presenta la base teoretica della misurazione degli atteggiamenti, con particolare attenzione a quelli verso la lingua e verso il bilinguismo, poi passa ad esaminare i dati raccolti empiricamente. L'elaborazione dei dati, raccolti con la "Scala degli atteggiamenti verso il bilinguismo" ha dimostrato l'esistenza di differenze statisticamente significative tra atteggiamenti strumentali verso il bilinguismo espressi dagli intervistati monolingui e da quelli bilingui (il che non vale per gli atteggiamenti integrativi) e la presenza di differenze tra quelli espressi dagli intervistati provenienti da aree diverse. I risultati ottenuti indicano una diversità di posizione sociale del bilinguismo nelle varie aree.

Parole chiave: bilinguismo, atteggiamenti verso il bilinguismo, minoranze, spazio culturale sloveno

UVOD

Ko govorimo o stališčih do dvojezičnosti, moramo najprej spregovoriti o stališčih na splošno.

O stališčih govorimo, ko so prisotni vsaj trije elementi:

- ocenjevalec oz. oseba, ki ima neko stališče,
- samo stališče,
- objekt oz. predmet stališča.

Pri tem je pomembno, da se zavedamo, da lahko o stališčih govorimo le, ko temeljijo na znanju oz. poznavanju predmeta ocenjevanja (Rus, 2000), glede predmeta ocenjevanja (tretjega člena) pa je potrebno omeniti, da mora le-ta biti nekaj obstoječega ali vsaj nekaj, za kar ocenjevalec verjame, da obstaja – vsaj kot pojem, če že ne kot materialna danost.

Tako kot se to dogaja pri večini psiholoških opredelitev, se tudi pri stališčih srečujemo s številnimi bolj ali manj kompleksnimi ter bolj ali manj različnimi definicijami. Na tem mestu jih bomo omenili le nekaj, ki nam bodo lahko v pomoč pri interpretaciji empirično dobljenih rezultatov. Tako je na primer leta 1948 Rokeach (Hayes, 1998, 414) stališče opredelil kot "naučeno usmeritev ali dispozicijo... ki določa težnjo k ugodnemu ali neugodnemu odzivanju na objekt ali situacijo", kasneje (1957; v: Lewis, 1981, 263) pa je Cattell zapisal, da "stališče ni zamrznjen zorni kot... pač pa struktura, ki je, prav tako kot katerakoli druga mentalna struktura, podvržena vplivom ponavljajočih se vzorcev vedenjskih odgovorov, ki težijo v določeno smer". Drugi avtorji (Hayes, 1998, 414) stališča opredeljujejo izrazito vedenjsko, in sicer kot "predispozicijo do določenih oblik ravnanja" oziroma kot "predispozicijo za pozitivno ali negativno reakcijo na razred predmetov" (Sarnoff, 1970; v: Edwards, 1982, 20) ali pa (Eagly, Chaiken, 1993; Olson, Zanna, 1993 idr.; v: Aronson, Wilson, Akert, 1999, 238; Hayes, 1998, 414) enostavno kot "evalvacijo oseb, predmetov in idej".

Da bi boljše razumeli, kaj pravzaprav človek s stališči izraža, je pomembno, da ugotovimo, katere posameznikove psihične komponente se kažejo v njih. V zvezi s tem je najpogosteje govor o trokomponentnem modelu stališč (Rus, 2000), po katerem "je stališče struktura, ki jo predstavljajo kognitivna, čustvena/emocionalna in konativna komponenta" (Rus, 2000, 338). Pri stališčih do nekaterih objektov prevladuje ena, do drugih pa zopet druga (ali tretja) izmed stališčnih komponent. Ko gre za stališča, ki so direktno povezana s posameznikovimi vrednotami ali pa z njegovimi čustvi, prevladuje na primer čustvena komponenta. Tovrstna stališča se pogosto izoblikujejo s pomočjo pogojevanja. Primer takih stališč so stališča do proizvodov, ki jih sami sploh ne poznamo, a jih mediji promovirajo preko asociiranja s pozitivnimi čustvi, prijetnimi situacijami ipd.

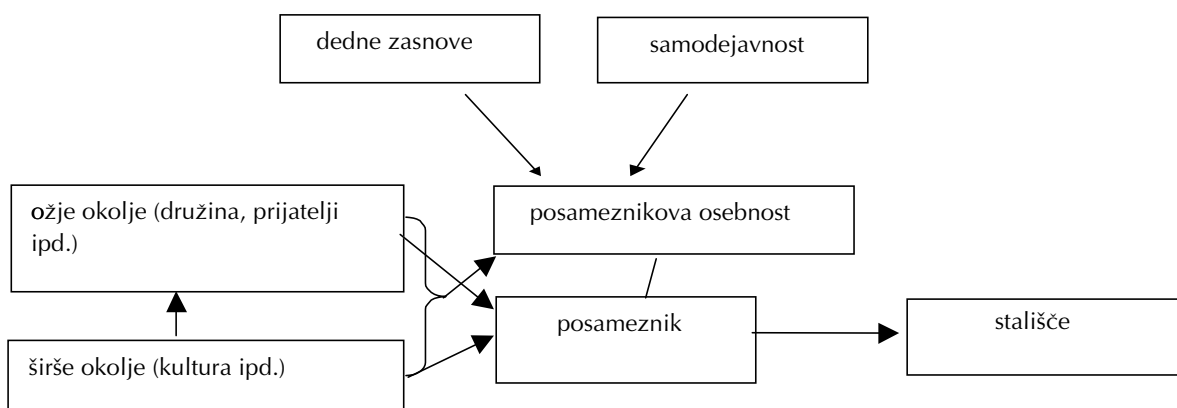
Glede na tip psihičnih komponent, ki prevladujejo pri določenih stališčih, lahko govorimo tudi o taki ali drugačni funkciji stališč. Katz (1960; v: Hayes, 1998) je v tem smislu opredelil štiri različne funkcije stališč:

- spoznavno (stališča osmišljajo naše izkušnje);
- prilagoditveno oz. utilitaristično (določena stališča povečajo socialni ugled osebe, ki jih je prevzela);
- funkcijo izražanja vrednot (dopuščajo izražanje lastnih izkušenj kot najbolj pozitivnih vidikov našega notranjega sebstva);
- funkcijo ego obrambe (omogočajo obrambo nezavednih idej in motivov).

Ljudje se stališč učijo s socialnim učenjem oz. socializacijo, lahko pa so stališča tudi rezultat socialnega vplivanja (Rus, 2000). V smislu socialnega učenja odraščajoči posameznik prevzema stališča, ki jih odkriva v svojem okolju: najprej v najožjem, družinskem (v obdobju primarne socializacije), nato v širšem, kot na primer v šoli, v raznih interesnih skupinah ipd. (sekundarna socializacija) ali pa jih samostojno oblikuje na podlagi izkušenj in predhodno obstoječih stališč ter v skladu z zahtevami kulturega okolja, v katerem živi.

Shema 1: Shematičen prikaz vpliva okolja in posameznikovih značilnosti na njegova stališča (Furlan, 2001).

Scheme 1: Schematic overview of the impact of the environment and individuals' characteristics on their attitude towards bilingualism (Furlan, 2001).

Poleg sestavin oz. komponent stališč (kognitivne, čustvene in vedenjske) ločujemo tudi stališčno valenco (pozitivno, negativno), intenziteto oziroma moč (večjo, manjšo), nivo splošnosti (splošen, specifičen) ipd.

Glede na to, da smo se v raziskavi ukvarjali s stališči do dvojezičnosti, se nam zdi primerno, da pogledamo, zakaj je proučevanje stališč do jezika na splošno ter specifično dvojezičnosti pomembno. Kot je nekoč zapisal Asch (1952; v: Lewis, 1981, 263), je "najpomembnejša funkcija stališč zoževanje in usmerjanje psihičnega polja", iz česar izhaja, da je "končni učinek stališč ta, da popačijo zaznavo" (Asch, 1952; v: Lewis, 1981, 263), popačena zaznava pa se, po našem mnenju, prav zlahka spremeni v predsodek, kar je zelo pomembno tudi v primeru stališč do jezika.

Vsak jezik je (bolj ali manj tesno) povezan s kulturnim ozadjem oseb, ki ga uporabljajo; prav zato pa lahko rečemo, da se tudi stališča do jezika povezujejo s stališči do pripadnikov dane kulture ter do same kulture, v okviru katere je jezik osnovno sporazumevalno sredstvo. Poleg tega igrajo stališča do posameznih jezikov pomembno vlogo tudi pri učenju jezikov. Kot dokazuje Gardner in Lambert (1959; v: Gardner, 1982 in v: Baker, 1992), je poleg nadarjenosti za jezike pri učenju le-teh pomembna tudi motivacija (nadarjenost in motivacija kot osrednji determinanti pri učenju "drugega" jezika), slednja pa je tesno povezana s stališči do danih jezikov. Gardner (1982) omenjeno ugotovitev povezuje z integrativno funkcijo stališč, ki jo postavlja nasproti instrumentalni funkciji stališč. Gre za razlikovanje, ki je dokaj blizu Lewisovim čustveno obarvanim (angl. "affective") stališčem na eni ter utilitarističnim stališčem na drugi strani. Poleg tega Gardner (1982) omenja, da so stališča do jezika morda posredno povezana tudi z dosežki pri učenju danega jezika. Bolj/manj pozitivna stališča do jezika narekujejo namreč večjo/manjšo vztrajnost pri učenju le-tega, obenem pa se, kot dokazujejo nekatere študije (Gliksman, 1976; Naiman et al., 1978), dijaki, ki imajo bolj pozitivna stališča do jezika, med poukom jezika pogosteje prostovoljno oglašajo, dajejo pogosteje pravilne odgovore na učiteljeva vprašanja ter so zaradi tega pogosteje pohvaljeni, vse to pa pripomore k doseganju boljših rezultatov v danem jeziku (Gardner, 1982).

Pozitivna stališča do nekega jezika se pogosto povezujejo tudi z zelo vsakdanjimi in praktičnimi razlogi, kakršni so na primer:

- občutek, da dvojezičnost prispeva k večji razgledanosti posameznika;
- perspektiva za boljšo službo in olajšan dostop do nje – predvsem če gre za dvojezično okolje;
- prestiž danega jezika in, posledično, porast prestiža njegovega govorca;
- možnost globljega poznavanja in zblizanja z drugo jezikovno skupnostjo;
- preprosto zadovoljstvo oz. užitek ob širjenju lastnih jezikovnih obzorij itd.

V zvezi s tem Gardner in Lambert (1959; v: Baker, 1992) govorita o stališčih do jezika, ki jih zaznamuje instrumentalna (po Lewisu "utilitaristična") motivacija, kot o stališčih, v katerih se zrcali posameznikova želja po družbenem priznanju, materialni koristi in drugem, kar lahko prinese poznavanje nekega jezika. Kot omenja Furlan (Furlan, 2001), lahko v primeru manjšinskih jezikov tovrstna stališča motivira želja po boljši zaposlitvi (kjer so govorniki večinskega in manjšinskega jezika privilegirani), samouresničevanju, boljšem družbenem statusu itd. Z druge strani pa Gardner in Lambert govorita tudi o integrativno obarvanih stališčih do jezika. V tem primeru naj bi šlo za stališča, ki posameznika "silijo" k učenju jezika zaradi družbenih razlogov in zaradi večanja zmožnosti medosebnega komuniciranja. Baker (1976; v: Baker, 1992) integrativno obarvana stališča povezuje s posameznikovo potrebo po afiliciji z določeno jezikovno skupnostjo, medtem ko sta Gardner in Lambert (1959; v: Gardner, 1982, in v: Baker, 1992) ugotovila, da so osebe, ki so do učenja jezika integrativno motivirane, obenem tudi bolj naklonjene učenju drugega jezika, njihova stališča do pripadnikov druge jezikovne skupnosti pa so bolj pozitivna. V tem smislu sta omenjena avtorja odkrila tudi, da se integrativna stališča do jezika povezujejo s posameznikovo željo po tem, da bi postal dvojezičen, ter obenem z dejanskim ohranjanjem dvojezičnosti, ko gre za osebe, ki so že dvojezične. Ko se oseba uči drugega jezika in je pri tem uspešna, razvije bolj pozitivna stališča tako do danega jezika kot do jezikovne skupnosti, ki ga uporablja (Gardner, 1982).

Stališča (negativna) do jezika pa so nam po Bakerjevemu mnenju (1982) lahko v pomoč tudi pri pojasnjevanju vzrokov za opuščanje ali izginjanje nekaterih jezikov. Gardner (1982) opuščanje nekaterih (manjšinskih) jezikov povezuje z dvojezičnostjo in pri tem opozarja, da lahko v družbah, v katerih imajo tako pripadniki manjšine kot pripadniki večine omalovažujoč odnos do govorcev manjšinskega jezika, pride do pojava subtraktivne dvojezičnosti, le-ta pa obenem vodi v opuščanje danega jezika. Opuščanje ali izumiranje manjšinskega jezika lahko torej na eni strani pripišemo odsotnosti ali premajhni pozitivni valenci tako izključno integrativnih (ko npr. poznavanje manjšinskega jezika ni več potrebno za komunikacijo znotraj manjšinske skupnosti) kot izključno instrumentalnih stališč (ko npr. poznavanje danega jezika ne prispeva k izboljšanju posameznikovega družbenega položaja oz. mu ne daje nikakršnih materialnih privilegijev) kot obeh hkrati.

Na stališča do jezika pa vplivata tudi stopnja standardiziranosti danega jezika ter stopnja njegove vitalnosti oziroma družbeni status in (jezikovno) skupinska solidarnost (Ryan in dr., 1982). Stopnja standardizacije in družbeni status jezika sta dokaj trajna pojava, saj so stališča tedaj, ko se utrdijo ali celo pridobijo značilnosti stereotipov oz. predsodkov, zelo odporna proti spre-

membam. Zato je na negativna stališča do jezika potrebno vplivati še preden se dodobra utrdijo. Ko gre za stališča do nekega jezika, ki se pod vplivom okolja lahko oblikujejo že v otroških letih, naj bi vplivanje v smeri k pozitivnim stališčem potekalo že v šolskih klopeh. Šolsko okolje namreč ne vpliva le na otrokovo stališče do jezika/ov in s tem povezano stopnjo obvladovanja le-tega/teh, pač pa tudi na okoliščine, v katerih ga/jih bo uporabljal (ali bo na primer prišlo do redne uporabe danega jezika v vseh okoljih, kjer je to možno, ali pa bo, na primer, otrok uporabo nekega jezika omejil na določene okoliščine – nekako v diglosičnem smislu).

Toda stališča do nekega jezika oziroma dveh ali več jezikov in s tem do dvo- ali večjezičnosti so lahko prej odraz položaja danega jezika oziroma jezikovne situacije znotraj družbe in torej odraz družbenega položaja jezika/ov kot pa odraz dejanskega posameznikovega stališča do jezika, dvo- oziroma večjezičnosti (Furlan, 2001). Po Lewisovem mnenju (Lewis, 1981) lahko pričakujemo, da bodo stališča prej odraz dejanskega odnosa respondentov do predmeta stališča kot pa odraz slabe (ali dobre) pozicije jezika znotraj družbe šele tedaj, ko bomo jeziku omogočili razvoj in uveljavitev na vseh življenjskih področjih. V primeru dvojezičnosti lahko to pričakujemo šele tedaj, ko bo dvojezičnost uveljavljena med vsemi prebivalci nekega območja – ne glede na njihovo izvorno narodnostno in jezikovno ozadje (torej ne glede na to, ali so pripadniki manjšinske ali večinske skupnosti).

Tesno povezano s stališči do jezika je jezikovno vednje. S tem pojmom mislimo predvsem na izbiro določenega jezika v specifičnih življenjskih situacijah ter s tem povezano spremembo jezikovne afilicije, ki pa, kot meni Lewis (Lewis, 1981), ne potegne nujno za sabo tudi spremembe v občutku narodnostne identitete in/ali spremembe v prakticiranju narodnostno obarvanih šeg in navad. Povezanost med spremembami stališč do jezika na eni ter jezikovnim vednjem na drugi strani pa ni nujno edini dejavnik, ki vpliva na stališča do jezika, prav tako kot niti stališča do jezika niso edina, ki usmerjajo posameznikovo oz. skupinsko jezikovno vednje. Prav lahko namreč rečemo, da na spremembe/ ohranjanje jezikovnega vednja vplivajo tudi zemljepisni (Lewis, 1981), politični (prisila v totalitarnih režimih), gospodarski (nuja po komunikaciji s partnerji iz drugih jezikovnih področij v gospodarstvu) in drugi dejavniki. Z druge strani pa so stališča do jezika, ki je v uporabi (več je življenjskih področij, na katerem je uporaben, tem bolj to velja) in katerega uporaba ni izvor sankcij oz. kakršnegakoli stigmatiziranja, pozitivna, če le ta jezik v bližnji preteklosti ni bil predmet odklonilnih stališč.

V skladu z odkritji sovjetskega raziskovalca Gubolga (v: Lewis, 1981), ki je v 70^{-ih} letih opozarjal na tesno povezanost med prevladujočimi stališči do jezika in izbiro šole z določenim učnim jezikom med prebivalci

(takratne) Sovjetske zveze, Furlan (2001) opozarja, da bi bilo po vsej verjetnosti možno Gubolgove sklepe posplošiti tudi na druga okolja, kjer obstaja povezava med izbiro šole z določenim učnim jezikom in stališči do tega jezika. Taka povezava naj ne bi šla le v smer od pozitivnih stališč do šolskega učnega jezika pa do izbire dane šole, saj tudi sam izbor šole (z določenim učnim jezikom) pripomore k jačanju pozitivnih stališč do njenega učnega jezika ter do preostalih vidikov, ki so pripomogli k izboru. Po našem mnenju gre iskati razlog za to v človekovi težnji, da zmanjša možnosti za razvoj kognitivne disonance, ki bi se v tem primeru lahko pojavila kot posledica razkoraka med stališči do učnega jezika šole ter lastnim izborom.

Kot meni Lewis, so "stališča do institucionalizacije družbenega pojava dvojezičnosti pomembna, morda celo enako pomembna kot stališča do samega maternelnega jezika" (Lewis, 1981, 308). Z njegovo trditvijo se strinjamo tudi mi, saj poleg tega menimo, da o stališčih do dvojezičnosti ne moremo sklepati na podlagi poznavanja stališč do izključno manjšinskega oziroma večinskega jezika; ker sama institucionalizacija dvojezičnosti ni vezana izključno na šolstvo, pač pa tudi na javno upravo, medije in druge dejavnike okolja, lahko na stališča do dvojezičnosti vplivajo tudi predsodki, ki so se in se še vedno povezujejo s pojmom dvojezičnosti kot dejavnika, ki naj bi bil tako ali drugače škodljiv za posameznikov razvoj in delovanje (Furlan-Pahulje, 1997). Tovrstnega vpliva na stališča ni zaznati v primerih, ko merimo stališča do vsakega jezika posebej, pa čeprav imamo pri tem v mislih kombiniranje obeh stališčnih predmetov v isti/h osebi/ah in torej mislimo na dvojezičnost. Jasno je, da nekaterih vidikov stališč do dvojezičnosti ne moremo ugotavljati, če posebej merimo stališča do vsakega jezika, ki pri neki osebi ali skupnosti tvori dvojezičnost. Kako bi na primer merili stališče do vsakega jezika posebej v primeru naslednje postavke?

"Dvojezične osebe med govorom mešajo jezike, ki jih poznajo."

Torej vidimo, da ima sama dvojezičnost določene značilnosti in implikacije, o katerih pri enojezičnosti sploh ni moč govoriti. Kot omenja Baker (1992), pa gre pri merjenju stališč do vsakega jezika posebej na eni oziroma do dvojezičnosti na drugi strani tudi za nevarnost, da v prvem primeru obstaja latentna predpostavka o kompetitivnem odnosu med jezikoma, kar pomeni, da "pozitivne posledice za en jezik predpostavljajo negativne posledice za drugega" (Baker, 1992, 77), kar pa naj bi v terminih dvojezičnosti pomenilo neuravnoteženo oz. celo subtraktivno dvojezičnost (Lambert, 1975; v: Furlan-Pahulje, 1997).

Vzporedno z razvojem stališč do jezika oziroma dvojezičnosti se razvijajo tudi stališča do skupin/skupnosti, ki govorijo dani jezik oziroma so dvojezične, vse to pa je povezano še z razvojem razlikovanja med

pripadniki lastne skupine (angl. "ingroups") in pripadniki drugih skupin (angl.: "outgroups"), ki se prične med tretjim in četrtim letom in doseže stopnjo popolne razvitosti tja do sedmega leta starosti. Tudi v primeru stališč do narodnostnih skupnosti so otroci zelo sprejemljivi za stališča oseb, s katerimi so v stiku, tako da stališča pripadnikov njihove skupnosti močno vplivajo na njihova lastna in še več: otroci iz manjšinskih vrst zlahka prevzemajo negativna stališča do svoje narodnosti od pripadnikov družbenih slojev, ki zavzemajo boljše položaje na družbeni lestvici in so običajno pripadniki druge jezikovne/narodnostne skupnosti; od tod morebitna odklonilna stališča do manjšinskega jezika in dvojezičnosti tudi med pripadniki manjšinskih skupnosti oziroma med samimi dvojezičnimi osebami.

METODA

Problem

Namen pričujoče raziskave je bil ugotoviti, kakšna so stališča do dvojezičnosti pri enojezičnih in dvojezičnih gimnazijah iz izbranih okolij, v katerih je dvojezičnost vsaj do neke mere prisotna kot vsakdanja stvarnost.

Hipoteze

Pri razreševanju problema raziskave sta bili postavljeni naslednji delovni hipotezi:

- eno- oz. dvojezičnost se povezuje z različnimi stališči do dvojezičnosti;

- okolje se povezuje z različnimi stališči do dvojezičnosti.

Udeleženci

V raziskavo so bili zajeti mladostniki iz zadnjih letnikov 12 gimnazij iz 5 različnih okolij.

Merski inštrumenti

1. Uvodni vprašalnik, ki ga je sestavila avtorica raziskave, sestoji iz 21 vprašanj. Za namene pričujoče razprave so bili uporabljeni le podatki o dijakovi "-jezičnosti" (s terminom "-jezičnost" mislimo na enojezičnost in dvojezičnost hkrati oziroma, z drugimi besedami, na posameznikovo jezikovno ozadje) ter o šoli, ki jo obiskuje.

2. Lestvica stališč do dvojezičnosti vsebuje 20 postavk, katerih vsebina se nanaša na dvojezičnost ali značilnosti dvojezičnih oseb. Nekaj primerov: "Dvojezičnost bogati družbo", "Dvojezični posamezniki dobro poznajo več kultur", "Dvojezične osebe so čustveno otopele". Naloga respondenta je, da prebere vsako postavko posebej ter na petstopenjski ocenjevalni lestvici Likertovega tipa označi številko, ki se najbolj sklada z njegovo stopnjo strinjanja/nestrinjanja z vsebino. Postavke, v katerih se kažejo stališča do dvojezičnosti, se delijo v dva sklopa: integrativna stališča do dvojezičnosti in instrumentalna stališča do dvojezičnosti. V prvem sklopu se združujejo postavke, ki kažejo na vpliv dvojezičnosti na posameznika (njegove značilnosti ipd.), njegove družbene odnose ter družbo nasploh, v drugem pa za postavke, ki se nanašajo na koristi in cilje, katere je možno doseči s pomočjo dvojezičnosti.

Tabela 1: Struktura respondentov glede na obiskovano šolo in učni jezik.

Table 1: The structure of respondents in view of the attended school and language of instruction.

ŠOLA	ŠTEVILO RESPONDENTOV	UČNI JEZIK ŠOLE	DRŽAVA
Cardiff High School	21	angleščina (V)	Wales (Velika Britanija)
Glantaff High School	19	valižanščina (M)	Wales (Velika Britanija)
Gimnazija Koper	117	slovenščina (V)	Slovenska obala
Carli & Sema	28	italijanščina (M)	Slovenska obala
Oberdan	46	italijanščina (V)	Italija
Prešeren	29	slovenščina (M)	Italija
Gregorčič & Trubar	20	slovenščina (M)	Italija
Duca degli Abbruzzi	37	italijanščina (V)	Italija
Gimnazija Celovec	47	slovenščina (M)	Avstrija
Bachmann	50	nemščina (V)	Avstrija
Gimnazija Lendava	31	slov. (V) in madžarščina (M)	Prekmurje
Gimnazija MS	41	slovenščina (V)	Prekmurje
Skupaj	486	-	-

REZULTATI

Tabela 2: Sumarni rezultati enosmerne analize variance (odslej ANOVE) za razlike med rezultati, ki so jih na lestvici stališč dosegli vsi v raziskavo vključeni enojezični respondenti.

Table 2: Summary results of the one-way analysis of (variance henceforth ANOVA) for differences between the results achieved on the scale of attitudes by all monolingual respondents involved in the research.

Tip stališč	Okolja	Aritm. sredina	df	Srednji kvadrat	F	Nivo pomemb.
integrativna	Sl. obala	-0,131	5	2,049	1,848	0,104
	Trst	-0,175				
	Gorica	0,149				
	Celovec	0,291				
	Prekmurje	-0,195				
	Wales	-0,292				
instrumentalna	Sl. obala	-0,332	5	3,215	3,953	0,002*
	Trst	-0,318				
	Gorica	-0,171				
	Celovec	-0,134				
	Prekmurje	-0,879				
	Wales	-0,124				

* razlika med skupinami je statistično pomembna ($p < 0.05$)

+ težnja k statistično pomembni razliki med skupinami ($0.1 > p > 0.05$)

Tabela 3: Rezultat večsmerne analize variance (odslej MANOVE) za razlike pri stališčih do dvojezičnosti, ob upoštevanju enojezičnih respondentov iz vseh okolij hkrati.

Table 3: Result of the multi-way variance analysis (henceforth MANOVA) for the differences in the attitudes towards bilingualism by considering monolingual respondents from all environments at once.

λ	R	df 1	df 2	Nivo pomemb.
0,886	2,786	10	446	0,002*

* razlika je statistično pomembna ($p < 0.05$)

+ težnja k statistično pomembni razliki ($0.1 > p > 0.05$)

Tabela 4: Sumarni rezultati ANOVE za razlike med rezultati, ki so jih na Lestvici stališč dosegli vsi v raziskavo vključeni dvojezični respondenti.

Table 4: Summary ANOVA results for differences between the results achieved on the scale of attitudes by all bilingual respondents involved in the research.

Tip stališč	Okolja	Aritm. sredina	df	Srednji kvadrat	F	Nivo pomemb.
integrativna	Sl. obala	0,284	5	3,942	4,789	0,000*
	Trst	-0,286				
	Gorica	0,343				
	Celovec	-0,126				
	Prekmurje	-0,330				
	Wales	-0,354				
instrumentalna	Sl. obala	0,067	5	5,787	6,994	0,000*
	Trst	0,526				
	Gorica	0,641				
	Celovec	0,718				
	Prekmurje	-0,169				
	Wales	0,773				

* razlika med skupinami je statistično pomembna ($p < 0.05$)

+ težnja k statistično pomembni razliki med skupinami ($0.1 > p > 0.05$)

Tabela 5: Rezultat MANOVE za razlike pri stališčih do dvojezičnosti, ob upoštevanju dvojezičnih respondentov iz vseh okolij hkrati.**Table 5: MANOVA results for differences in the attitudes towards bilingualism by considering bilingual respondents from all environments at once.**

λ	R	df 1	df 2	Nivo pomemb.
0,802	5,731	10	492	0,000*

* razlika je statistično pomembna ($p < 0.05$)+ težnja k statistično pomembni razliki ($0.1 > p > 0.05$)**Tabela 6: Rezultati t-testov za razlike v stališčih do dvojezičnosti med enojezičnimi in dvojezičnimi respondenti iz vseh okolij hkrati.****Table 6: T-test results for differences in the attitudes towards bilingualism between monolingual and bilingual respondents from all environments at once.**

Tip stališč	Jezičnost	Aritm. sredina	t	df	Nivo pomemb. (dvosm.)
integrativna	1	-0,029	-0,606	459,577	0,545''
	2	0,026			
instrumentalna	1	-0,339	-7,497	481	0,000*
	2	0,308			

* razlika med skupinama je statistično pomembna ($p < 0.05$)+ težnja k statistično pomembni razliki med skupinama ($0.1 > p > 0.05$)

''nehomogenost primerjanih varianc, t-test, računano s korekturo

Tabela 7: Rezultat MANOVE za razlike pri stališčih do dvojezičnosti, ob upoštevanju vseh respondentov hkrati.**Table 7: Manova results for differences in the attitudes towards bilingualism by considering all respondents at once.**

λ	R	df 1	df 2	Nivo pomemb.
0,895	28,274	2	480	0,000*

* razlika je statistično pomembna ($p < 0.05$)+ težnja k statistično pomembni razliki ($0.1 > p > 0.05$)

RAZPRAVA

Če si ogledamo tabele od 2 do 7, vidimo, da se obstoj statistično pomembnih razlik med instrumentalnimi stališči do dvojezičnosti kaže pri vseh primerjanih kombinacijah skupin (primerjava med enojezičnimi respondenti iz vseh okolij, primerjava med dvojezičnimi respondenti iz vseh okolij ter primerjava med enojezičnimi in dvojezičnimi respondenti iz vseh okolij), medtem ko se razlike pri integrativnih stališčih do dvojezičnosti kažejo le pri primerjavi med dvojezičnimi respondenti iz različnih okolij. Iz tabel 3, 5 in 7 je poleg tega videti, da so stališča udeleženihih respondentov medsebojno različna tudi ne glede na "jezičnost" (primerjava "jezično" sorodnih skupin), pač pa le ob upoštevanju različnosti okolij, iz katerih izhajajo udeleženci. Toda pojdemo po vrsti!

Pri enojezičnih respondentih vidimo, da so integrativna stališča do dvojezičnosti sicer na splošno bolj pozitivna od instrumentalnih, vendar se glede na posamezna okolja medsebojno statistično pomembno ne

razlikujejo. To pomeni, da imajo vsi enojezični udeleženci raziskave bolj ali manj podobna stališča do integrativne funkcije dvojezičnosti. Ta stališča so resda v večini primerov negativna, vendar je intenzivnost negativne valence umerjena, kar pomeni, da enojezični udeleženci iz vseh v raziskavo vključenih okolij menijo, da je dvojezičnost dokaj, vendarle *ne izrazito* neugodna za posameznika in družbo. Če pri tem upoštevamo Rokeachevo definicijo stališč kot "naučeno usmeritev ali dispozicijo... ki določa težnjo k ugodnemu ali neugodnemu odzivanju na objekt ali situacijo" (glej poglavje *Uvod*), vidimo, da se bodo enojezični adolescenti, ki so bili vključeni v raziskavo, ob stiku z dvojezičnostjo in dvojezičnimi osebami, v glavnem odzvali umerjeno neugodno. Če pri interpretaciji možnih vzrokov za pretežno neugodna stališča do dvojezičnosti upoštevamo Katzevo klasifikacijo funkcij stališč, vidimo, da si lahko negativna stališča do dvojezičnosti, ki jih izražajo enojezični respondenti, tolmačimo v funkciji ego obrambe. Z zanikanjem pozitivne valence integrativnih funkcij dvojezičnosti morda namreč eno-

Dvojezični napisi na stavbi upravne enote Mestne občine Koper (foto: D. Darovec).
Bilingual inscriptions on the building of the administrative unit of the Municipality of Koper (foto: D. Darovec).

jezični respondenti dokazujejo, da je dejansko bolje, da sami niso dvojezični. S tem se izognejo kognitivni disonanci, ki bi se lahko porodila iz kombinacije prepričanja o pozitivnih straneh dvojezičnosti na eni ter zavedanja o lastni enojezičnosti na drugi strani.

Še toliko bolj negativna od integrativnih so instrumentalna stališča enojezičnih respondentov, pri katerih pa so zaznavna statistično pomembna odstopanja, ki so odvisna od posameznih okolij. Iz Tabele 2 je razvidno, da imajo, v primerjavi z drugimi okolji, najbolj odklonilna stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti respondenti iz Prekmurja, najmanj odklonilna pa respondenti iz Walesa, zelo podobna slednjim pa še respondenti iz Celovca. Zanimivo je, da so si, v nasprotju s pričakovanji, ki bi lahko izhajala iz laičnega opazovanja različnih življenjskih situacij, stališča do dvojezičnosti enojezičnih respondentov iz Trsta in s Slovenske obale, po intenziteti in valenci zelo blizu. To pomeni, da imajo enojezični respondenti iz obeh sosednjih obmejnih okolij zelo podobna (odklonilna) stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti. Glede na to, da gre pri instrumentalnih stališčih do dvojezičnosti za izražanje stališč o koristnosti/nekoristnosti same dvojezičnosti v smislu širjenja individualnih obzorij,boljšanja možnosti za uspeh v življenju itd., lahko zaključimo, da si v omenjenih okoljih enojezični mladostniki, t.j. tisti, katerih materni jezik je večinski jezik, od dvojezičnosti ne obetajo izboljšanja družbenega ugleda ali lastne materialne situacije. To kaže na dokaj nizek družbeni in gospodarski status manjšinskega jezika in manjšinske skupnosti v teh okoljih. Pri tem gremo lahko celo tako daleč, da rečemo, da gre za nekakšen zaprti krog. Na eni strani imata namreč manjšinski jezik in dvojezičnost, ki jo sestavljata manjšinski in večinski jezik, nizek družbeni status, kar pomeni, da je, na drugi strani, izražanje negativnega odnosa do njihju znak družbene prilagojenosti; to lahko v luči Katzove kategorizacije funkcij stališč razumemo kot utilitaristično funkcijo odklonilnih stališč do dvojezičnosti, ki lahko posamezniku izboljša družbeni ugled.

Tako stanje pa je še najbolj izrazito v Prekmurju, kjer se iz podatka, ki ga zasledimo v Tabeli 2, vidi, da enojezični mladostniki dvojezičnosti sploh ne pripisujejo ugodnih učinkov. Na drugi strani pa so v Walesu stališča enojezičnih mladostnikov do instrumentalne funkcije dvojezičnosti, veliko manj neugodna, za kar ima velike zasluge intenzivna kampanja za širitev valižanščine (in torej angleško – valižanske dvojezičnosti), ki je v zadnjih desetletjih ta skorajda že opuščeni jezik ponovno vpeljala v šole, urade in celo v vladne organe. Zanimivo je, da so med enojezičnimi mladostniki iz slovenskega kulturnega prostora najbolj ugodna stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti pokazala v Celovcu in Gorici. V Gorici, ki je že po tradiciji kulturno odprto mesto, v katerem je kljub še vedno obstoječ i italijansko-slovenski meji v številnih pogledih sodelo-

vanje s sosednjo Novo Gorico vsakdanja stvar, je bilo mogoče pričakovati, da bodo stališča enojezičnih mladostnikov do instrumentalne funkcije dvojezičnosti bolj ugodna. Poznavanje manjšinskega jezika ob lastnem večinskem, jim namreč daje možnost sporazumevanja in sodelovanja z vrstniki, od katerih jih ločuje le nekaj ulic in mejnih prehodov med njimi. Bolj presenetljiva so še ugodnejša (pa čeprav po valenci negativna) stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti, ki so jih izrazili respondenti iz Celovca. Iz pogovora z avstrijsko raziskovalko, ki se prav tako ukvarja z manjšinskimi vprašanji, se da sklepati, da so relativno pozitivna stališča do instrumentalnih funkcij dvojezičnosti prej posledica intenzivne kampanje v korist evropsko obarvane večkulturnosti in večjezičnosti kot pa naklonjenosti do slovenske manjšine. Izhajajoč iz Tabele 3, lahko zaključimo, da so tudi na splošno, t.j. brez specifičnega oziranja na instrumentalne in integrativne funkcije dvojezičnosti, stališča enojezičnih mladostnikov do dvojezičnosti različna glede na posamezna okolja, iz katerih izhajajo.

Med dvojezičnimi mladostniki je stanje nekoliko drugačno, in sicer v smislu, da se pri dvojezičnih mladostnikih iz različnih okolij razlike v stališčih do dvojezičnosti pojavljajo tako pri integrativnih kot pri instrumentalnih stališčih. Poleg tega so pri slednjih razlike, predvsem pri instrumentalnih stališčih, bolj opazne kot pri enojezičnih. Pri dvojezičnih gredo namreč ocene instrumentalne funkcije dvojezičnosti od stališč z negativno valenco pa do stališč z izrazito pozitivno valenco. Kot se vidi iz prvega dela Tabele 4, neugodna stališča do integrativne funkcije dvojezičnosti prevladujejo tudi pri dvojezičnih mladostnikih (prav tako kot pri enojezičnih). Če si pogledamo rezultat t-testa, ki je prikazan v Tabeli 6, vidimo, da pri enojezičnih in dvojezičnih mladostnikih dejansko ni statistično pomembne razlike med integrativnimi stališči do dvojezičnosti. Kljub temu pa se vendarle pri nekaterih skupinah dvojezičnih adolescentov kažejo bolj ugodna integrativna stališča. Najmanj ugodna stališča do integrativne funkcije dvojezičnosti izražajo dvojezični mladostniki iz Walesa in iz Prekmurja (isto težnjo smo zasledili tudi pri enojezičnih mladostnikih), najbolj pozitivna pa mladostniki iz Gorice.

Če se osredotočimo na razmere v Walesu, iz podatkov izhaja, da valižanski dvojezični mladostniki kljub čedalje bolj razširjeni uporabi in uveljavljanju valižanščine v njej vidijo le neki "dodatni" jezik, ki se ga morajo učiti in ga obvladati, toda bolj zato, ker je vezan na njihov izvor, korenine ipd., kot pa zato, ker bi menili, da je nujen za medosebno komunikacijo. Iz zbranih podatkov izhaja celo, da je po mnenju dvojezičnih valižanskih mladostnikov biti dvojezičen prej moteče kot koristno ter da jim angleško – valižanska dvojezičnost ne daje dodatnih sporazumevalnih možnosti. Glede na to, da so pa na drugi strani instrumentalna

stališča dvojezičnih valižanskih mladostnikov najbolj ugodna od vseh, si lahko ta pojav tolmačimo na naslednji način: valižanski mladostniki angleško-valižanski dvojezičnosti ne priznavajo visoke integrativne funkcije, za kar gre iskati vzrok v dejstvu, da valižanščina v nobeni državi nima statusa nacionalnega jezika in torej nikjer ni edini sporazumevalni jezik ter v tem, da marsikateri mladostnik obiskuje šolo z valižanskim učnim jezikom kljub temu, da izhaja iz družine, v kateri valižanščina ni pogovorni jezik oziroma je odrasli družinski člani sploh ne govorijo. Podobno intenziteto negativne valence integrativnih stališč do dvojezičnosti doživljajo tudi dvojezični prekmurški mladostniki, vendar bomo v njihovem primeru vzroke za to iskali drugje. Madžarščina kot drugi jezik okolja v slovenskem Prekmurju ima namreč veliko prednost pred valižanščino v Veliki Britaniji. Madžarščina ima status nacionalnega jezika in kot taka visoko sporazumevalno in integrativno vrednost vsaj v matični državi. Če potegnemo vzporednico med rezultati dvojezičnih prekmurških mladostnikov ter trditvami Gardnerja in Lamberta (1959; v: Gardner, 1982, in v: Baker, 1992), ki menita, da se integrativna stališča do jezika povezujejo s posameznikovo željo po tem, da bi postal dvojezičen, ter z dejanskim ohranjanjem dvojezičnosti v primerih, ko gre za osebe, ki so že dvojezične, vidimo, da prekmurški dvojezični mladostniki ne občutijo posebne potrebe po afiliaciji z dvojezično jezikovno skupnostjo ter da jim, vsaj kar zadeva integrativno funkcijo dvojezičnosti, ni kaj pretirano do tega, da bi ohranili ali celo razvijali lastno dvojezičnost, saj se lahko z vrstniki prav tako sporazumevajo tudi v slovenščini. Podobno težnjo je moč zaslediti tudi v Trstu, kjer se dejansko učitelji pogosto pritožujejo, da se mladostniki tudi na šolskih hodnikih vse pogosteje pogovarjajo v italijanščini, torej v jeziku širšega okolja, ki ga govorijo tudi njihovi enojezični someščani. Glede na neugodna stališča do integrativne funkcije dvojezičnosti, ki jih izražajo dvojezični respondenti iz Trsta, Prekmurja in Walesa, lahko sklepamo, da dvojezičnost v omenjenih okoljih nima visoke sporazumevalne vrednosti, oziroma celo, da dvojezični mladostniki iz teh okolij občutijo nekakšno osebno nelagodje, za katero krivijo dvojezičnost. Glede na to, da imajo v vseh treh okoljih podobno negativen odnos do integrativne funkcije dvojezičnosti tako enojezični kot dvojezični mladostniki, pa lahko gremo v sklepanju še dalje. V skladu z Gardnerjem lahko namreč pričakujemo, da se bo sčasoma, če dvojezičnost v danih okoljih ne bo pridobila bolj poudarjenega integrativnega pomena ali le-tega nadomestila z novimi funkcijami, prišlo do pojava subtraktivne dvojezičnosti (glej poglavje *Uvod*) oziroma bo, po najbolj črnogledem scenariju, potreba po dvojezičnosti celo izginila.

Čeprav se tudi učitelji šol italijanske narodnosti s slovenske Obale prav tako kot njihovi kolegi s Tržaškega pritožujejo, da madina na šolskih hodnikih govori

pogosteje v večinskem kot v manjšinskem jeziku, pa je videti, da mladostniki s slovenske Obale više cenijo integrativno funkcijo dvojezičnosti. Dejstvo, da gre v njihovem primeru za dvojezičnost, pri kateri je materni (manjšinski) jezik italijanščina in torej jezik, ki spada med uradne jezike EU in ima že zaradi tega visok družbeni status, verjetno pomembno prispeva k temu, da mladostniki s slovenske Obale v primerjavi z večino drugih višje cenijo integrativne funkcije dvojezičnosti. Mladostniki, ki najvišje cenijo integrativne funkcije dvojezičnosti, pa so dvojezični mladostniki iz Gorice. Videti je, da je v Gorici, ki je že "po tradiciji" bolj "odprto" mesto (še predvsem v primerjavi s Trstom, s katerim "si deli" isto državo, a nikakor ne iste naravnosti do dvojezičnosti, večkulturnosti, drugačnosti ipd.), med mladimi še najbolj zaslediti ugodna stališča do integrativne funkcije dvojezičnosti. V Gorici, kjer so tudi najbolj pozitivnimi tovrstnimi stališči, je videti, da igra poznavanje dveh jezikov pomembno vlogo v mladostnikovem vsakdanjiku, njegovi sposobnosti in zmožnosti navezovanja stikov itd.

V drugem delu Tabele 4 vidimo, da prihaja pri dvojezičnih mladostnikih do razlik tako pri valencah kot tudi pri intenzivnosti valenc stališč do instrumentalne funkcije dvojezičnosti. Edini dvojezični mladostniki, ki imajo negativna stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti, so mladostniki iz Prekmurja. Kot smo že predhodno opozorili, je videti, da so stališča prekmurških mladostnikov do dvojezičnosti v splošnem negativna (kar dodatno podpira tudi pravkar omenjeni rezultat). To nas navaja na misel, da bo ob odsotnosti primerne jezikovne politike, katere glavni cilj bi bil ohranitev slovensko – madžarske dvojezičnosti kot specifike, značilne za območje sobivanja slovenske večine in madžarske manjšine, sčasoma med mladimi Prekmurci izginila ne le objektivna, pač pa tudi subjektivna potreba po dvojezičnosti – pri čemer bo "na škodi" manjšinski in ne večinski jezik.

Najbolj pozitivna stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti kažejo sicer valižanski dvojezični respondenti, in čeprav je razkorak med njihovimi instrumentalnimi stališči in instrumentalnimi stališči enojezičnih Valižanov velik (stališča dvojezičnih so bistveno bolj pozitivna od stališč enojezičnih), so tako eni kot drugi izmed vseh skupin mladostnikov najbolj naklonjeni instrumentalni funkciji dvojezičnosti. In res dajejo v Walesu čedalje večji poudarek poznavanju "prebujajoče se" valižanščine ter angleško-valižanski dvojezičnosti kot vrednoti, zaradi česar prinaša poznavanje obeh jezikov večji družbeni ugled, daje možnost boljše zaposlitve ipd.

V slovenskem kulturnem prostoru so stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti najbolj ugodna v Celovcu, sledita pa Gorica in Trst. V nasprotju z Walesom, kjer teče kampanja za širitev dvojezičnosti tako

med povsem enojezično kot tudi med paralelno in sukcesivno dvojezično populacijo, katere materni jezik je lahko tako sama valižanščina kot tudi angleščina, je v slovenskem kulturnem prostoru v vseh navedenih okoljih dvojezičnim mladostnikom slovenščina materni in obenem manjšinski jezik v okolju, ki je enosmerno dvojezično. To pa pomeni, da bi bilo delovanje dvojezičnih mladostnikov iz omenjenih okolij v širšem, t.j. večinskem okolju ob izključnem poznavanju maternega jezika (enojezičnosti v maternem jeziku) in torej brez funkcionalne dvojezičnosti močno okrnjeno, če ne celo nemogoče. Torej je razumljivo, da mladostniki iz teh okolij visoko cenijo instrumentalno funkcijo dvojezičnosti, saj jim le dvojezičnost omogoča udejstvovanje v življenju izven okvirov manjšinske skupnosti. Zanje dvojezičnost ni privilegij, namenjen eliti, pač pa nuja, ki jim omogoča preživetje. Preživetvena funkcija dvojezičnosti, ki se odraža v instrumentalnih stališčih dvojezičnih, ne pa enojezičnih respondentov, se kaže tudi v statistično pomembni razliki, ki jo pri tovrstnih stališčih zasledimo med enojezičnimi in dvojezičnimi respondenti (Tabela 6).

Zanimiv je še podatek, po katerem na slovenski Obali dvojezični mladostniki ne pripisujejo velikega pomena instrumentalnim funkcijam dvojezičnosti. Videti je namreč, da se poznajo sadovi večdesetletne težnje obalnega šolskega sistema, ki že v šolskih klopih skuša uveljaviti dvosmerno dvojezičnost. Stališča do instrumentalne funkcije dvojezičnosti, ki so jo izrazili dvojezični mladostniki s slovenske Obale, namreč kažejo, da tudi pripadniki večinske skupnosti dovolj dobro obvladajo manjšinski (italijanski) jezik in da je torej dvosmerna

dvojezičnost uveljavljena vsaj do te mere, da pripadniki manjšinske skupnosti v dvojezičnosti ne vidijo "edine možnosti za preživetje", kot se to dogaja v okoljih, kjer je uveljavljena le enosmerna dvojezičnost. Odgovori obalnih dvojezičnih mladostnikov pa obenem pomenijo tudi, da si od dvojezičnosti ne obetajo izboljšanja družbenega položaja ali materialnih privilegijev.

Pri vseh zaključkih, do katerih smo prišli, pa moramo seveda upoštevati, da so vzorci mladostnikov, ki smo jih vključili v raziskavo, premajhni, da bi jih lahko brez nadaljnega raziskovanja imeli za reprezentativne, kar pomeni, da moramo vse zaključke jemati z dobršno mero previdnosti.

ZAKLJUČKI

Pri razreševanju problema te raziskave sta bili postavljeni naslednji delovni hipotezi:

- eno- oz. dvojezičnost se povezuje z različnimi stališči do dvojezičnosti;
- okolje se povezuje z različnimi stališči do dvojezičnosti.

Obe hipotezi sta bili potrjeni:

- stališča do dvojezičnosti enojezičnih in dvojezičnih mladostnikov se medsebojno razlikujejo, saj imajo enojezični respondenti bolj neugodna stališča do dvojezičnosti kot njihovi dvojezični vrstniki;
- okolje vpliva na stališča do dvojezičnosti, in sicer različno glede na -jezičnost; pri enojezičnih mladostnikih se vplivi okolja kažejo le na instrumentalnih stališčih do dvojezičnosti, pri dvojezičnih pa tudi pri integrativnih stališčih do dvojezičnosti.

THE ATTITUDES TOWARDS BILINGUALISM AND THEIR RELATION WITH THE ENVIRONMENT AND "-LINGUALISM"

Marina FURLAN

Science and Research Center of the Republic of Slovenia Koper, SI-6000 Koper Capodistria, Garibaldijeva 18
e-mail: marina.furlan@zrs-kp.si

SUMMARY

The author of the article deals with the complexity of attitudes towards bilingualism as one of the indicators of the social position of the minority language as a creator of bilingualism in places where one of the languages is the language of the national/linguistic minority and the other the language of the national/linguistic majority. The empirical part of the research, which involved monolingual and bilingual secondary-school students from the Prekmurje and Primorje coastal regions (Slovenia), Trieste and Gorizia (Italy), Klagenfurt (Austria) and Wales (Great Britain), was carried out in the spring of 2000. The tested students were requested to choose the degree of agreement with attitudes listed on the scale of attitudes towards bilingualism as prepared by the author of the research. The latter eventually showed that the attitudes of the monolingual respondents towards bilingualism differ from the attitudes of the bilingual respondents in cases when the attitudes relate to social and material benefits brought by bilingualism, and that they do not differ at all when they relate to the impact of bilingualism on the individual and his/her social relations. Apart from this, the attitudes towards bilingualism differ in view of the respondents' original environments.

Key words: bilingualism, attitudes towards bilingualism, ethnic minorities, Slovene cultural space

LITERATURA

- Aronson, E., Wilson, T. D. & R. M. Akert (1999):** Attitudes and Attitude Change: Influencing Thoughts and Feelings. V: Aronson, E., Wilson, T. D. & R. M. Akert (eds.): Social Psychology. Third Edition. New York, Longman, 234-276.
- Baker, C. (1992):** Attitudes and Language. Multilingual Matters, 83. Clevedon, 22-96.
- Edwards, J. R. (1982):** Language attitudes and their implications among English speakers. V: Ryan, E. B., Giles, H. (eds.): Attitudes towards language variation. London, Edward Arnold Publishers, 20-30.
- Furlan, M. (2001):** Mladostnikova osebnost in njegove socialne vrednote v dvojezičnem okolju. Ljubljana, Doktorska disertacija.
- Furlan-Pahulje, M. (1997):** Vpliv socialnokulturnih dejavnikov na psihosocialni razvoj otrok in mladostnikov v dvojezičnem okolju. Ljubljana, Magistrsko delo.
- Gardner, R. C. (1982):** Language attitudes and language learning. V: Ryan, E. B., Giles, H. (eds.): Attitudes towards language variation. London, Edward Arnold Publishers, 132-147.
- Genesee, F., Tucker, G. R. & W. E. Lambert (1975):** Communication skills of Bilingual Children. Child Development, 46, 1010-914.
- Hayes, N. (1998):** Foundations of Psychology. An Introductory Text. London, Thomas Nelson and Sons.
- Lewis, E. G. (1981):** Bilingualism and Bilingual Education. Oxford, Pergamon Press, 261-320.
- Rus, V. S. (2000):** Socialna in societalna psihologija (z obrisi sociopsihologije). 2., spremenjena, razširjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Ryan, E. B., Giles, H. & R. J. Sebastian (1982):** An integrative perspective for the study of attitudes toward language variation. V: Ryan, E. B., Giles, H. (eds.): Attitudes towards language variation. London, Edward Arnold Publishers, 20-30.